

Naar een Agenda IJSSELMEERGEBIED 2050

NIEUWSBRIEF #1 | JUNI 2017

- > **EEN RICHTINGGEVEND PERSPECTIEF**
- > **Waarom een gebiedsagenda?**
- > **Waar staan we inmiddels?**
- > **Ontdekken wat er werkelijk toe doet**
- > **Hoe gaat het verder?**

Wilt u deze nieuwsbrief niet meer ontvangen? Meld u dan hier af.

VERSLAG VIJFDE DIALOOG 20 APRIL ALMERE

- > **Water en ecologie**
- > **Energietransitie**
- > **Scheepvaart, vaarwegen en havens**
- > **Biografie van het IJsselmeergebied**
- > **Interprovinciale agenda**

INTERVIEWS

- > **Donné Slangen, directeur Gebieden en Projecten, ministerie van IenM**
- > **Cees Loggen, gedeputeerde provincie Noord-Holland**
- > **Erik ten Elshof, senior beleidsmedewerker ministerie van EZ**
- > **Frits Palmboom, Van Eesteren leerstoel**
- > **Rita Braam, directeur Coöperatie Gastvrije Randmeren**
- > **Bart Fokkens, voorzitter Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied**

Een richtinggevend perspectief.

Hoe willen we het IJsselmeergebied in 2050 doorgeven aan volgende generaties? Sinds 2016 verkennen bestuurders, beheerders en gebruikers samen het perspectief en stemmen ze belangen af. In dialoogsessies brengen ze kennis, ideeën en wensen in en schetsen hoofdlijnen en kansrijke ontwikkelingsrichtingen. Nog dit jaar wordt het gezamenlijk toekomstbeeld voltooid. In deze nieuwsbrief het verslag van de vijfde dialoog.

3

Projectleider **Pieter den Besten** benadrukt hoe belangrijk het is dat rijk en regio voor de Agenda IJsselmeergebied 2050 samen optrekken. 'De gebiedsagenda combineert visie met daadkracht. We proberen te bereiken dat lokale en regionale ontwikkelingen in samenhang worden gezien, en dat zoveel mogelijk meerwaarde voor het gebied als geheel wordt gecreëerd.'

4

Donné Slangen: 'De ontwikkeling van het gebied mag zich niet per ongeluk voltrekken'

'Door ver vooruit te kijken, kunnen partijen over hun eigen schaduw heen springen en samen een beeld schetsen van wat ze in 2050 willen hebben gerealiseerd. Dat is in grote lijnen het idee van de gebiedsagenda', zegt Donné Slangen, directeur Gebieden en Projecten bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu. Hij hecht veel belang aan de richtinggevende kracht die van een gebiedsagenda kan uitgaan.

5

Cees Loggen: 'De Agenda IJsselmeergebied 2050 is een vliegwiel voor ruimtelijke kwaliteit'

De vier IJsselmeerprovincies Noord-Holland, Fryslân, Overijssel en Flevoland werken samen aan een interprovinciale agenda als bijdrage aan de Agenda IJsselmeergebied 2050. Ruimtelijke kwaliteit is een van de belangrijke uitgangspunten. Gedeputeerde Cees Loggen van de provincie Noord-Holland: 'Kijk naar mooie, waterrijke metropoollandschappen zoals rond Genève en Vancouver, en stel je voor dat we het IJsselmeergebied dezelfde allure kunnen geven. De Agenda IJsselmeergebied 2050 kan daarvoor zorgen.'

7

Thema water & ecologie

Vijf thema's zijn bepalend voor de ontwikkeling van het IJsselmeergebied. Wat betreft het thema water & ecologie liggen er voorstellen voor maatregelen om een robuust ecohydrologisch systeem te realiseren en daarmee iets te doen tegen de daling van de aantallen vissen en vogels. Tijdens de vijfde dialoogsessie in april zijn de voorstellen positief onthaald en aangescherpt.

9

Thema energietransitie

De nationale energiedoelstelling raakt ook het IJsselmeergebied als kansrijk gebied om energie op te wekken. IJsselmeerprovincies zoeken voor hun bijdragen oplossingen op het land, maar ook op het water. Niet iedereen is daar blij mee, en een totaalconcept ontbreekt. Om de discussie te verdiepen, worden de potenties voor meerdere vormen van duurzame energie van de regio in kaart gebracht en ook hoe deze zich verhouden tot het energienetwerk, de ruimtelijke kwaliteit en andere opgaven. Pas als dat bekend is, zijn keuzes mogelijk.

10

Thema scheepvaart, vaarwegen en havens

De vraag bij dit thema is vooral of er nog ongebruikte mogelijkheden zijn. De ANWB droomt bijvoorbeeld van een netwerk van snelle veerverbindingen om het recreatief-toeristisch potentieel van het IJsselmeergebied beter te benutten. De wisselende reacties op dit idee – de ene provincie wil meer activiteiten, de andere is terughoudender – onderstrepen de urgentie van meer interprovinciale en gemeentelijke samenwerking om toekomstwensen integraal te benaderen.

11

Thema biografie van het IJsselmeergebied

Doel van de biografie – die binnenkort gereed komt – is het verleden een plaats te kunnen geven in de toekomst. Willen cultuurhistorische gebiedskarakteristieken richtinggevend kunnen zijn voor ontwikkelingen, dan moet er eerst een goed besef zijn van de cultuurhistorische waarden. Dan kunnen het elementen zijn om mee te werken in het ontwerpproces.

12

Thema interprovinciale agenda

De IJsselmeerprovincies stellen samen een agenda op en bijten zo de spits af in het formuleren van een gezamenlijke ontwikkelrichting voor de Agenda IJsselmeergebied 2050. Deelnemers aan de vijfde dialoog geven de provincies mee de openheid van water en omringend land te blijven garanderen. Verder is er onder meer een pleidooi om samen te zorgen voor diversiteit – maar niet te veel – van de IJsselmeerevers. Het IJsselmeer heeft de potentie een sterk 'merk' te worden.

13

Erik ten Elshof: 'Om in het gebiedsagendaproces goed te kunnen meedoen, is voor energie een verdiepingsslag nodig'

De mogelijke bijdrage van het IJsselmeergebied aan de energietransitie is van cruciaal belang voor de dialoog. Erik ten Elshof, senior beleidsmedewerker bij het ministerie van EZ, vindt dat het moet gaan om de vraag hoe je een heel gebied in samenhang naar een hoger plan trekt. 'Vanuit een gedeelde visie op ontwikkelrichtingen kun je businesscases gaan ontwikkelen, hebben bestuurders een kader en hebben ontwerpers en projectontwikkelaars een duidelijke opdracht.'

15

Frits Palmboom: 'Neem gerust de tijd voor het ontwerpend onderzoeken'

Planologen lijken met het maken van een kaart vaak de koers te bepalen. 'Dat is een misverstand', zegt hoogleraar Van Eesterenleerstoel Frits Palmboom. 'Visualisatie van maatregelen is juist een belangrijk middel om met elkaar in gesprek te komen. Maak de Agenda alvast voorstelbaar. Dat is belangrijk voor het denkproces voorafgaand aan besluitvorming.'

16

Rita Braam en Bart Fokkens: 'Agenda IJsselmeergebied 2050: scope op gemeenschappelijk middelpunt'

Iedereen ziet vol verwachting uit naar de interprovinciale agenda. Rita Braam, directeur van de coöperatie Gastvrije Randmeren, verwacht dat er sturing van uitgaat. Lokale publieke en private stakeholders kunnen daardoor volgens haar gericht in actie komen. Bart Fokkens, voorzitter van het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied, vindt dat de agenda moet zijn gebaseerd op heldere politieke keuzes. Behoud en ontwikkeling van natuur, landschap en ruimtelijke kwaliteit zouden daarbij – ook wat betreft financiering – prioriteit moeten hebben.

Rijk en IJsselmeerregio werken samen aan de Agenda IJsselmeergebied 2050. Dit is de eerste van een reeks nieuwsbrieven die alle betrokkenen meeneemt in de dialoog over de grote opgaven in het gebied en over het tot stand komen van een richtinggevend perspectief voor alles wat zich hier de komende decennia zal ontwikkelen.

Een richtinggevend perspectief

Waarom een gebiedsagenda?

Hoe willen we het IJsselmeergebied halverwege deze eeuw doorgeven aan de volgende generaties? Een serieuze vraag voor iedereen die als bestuurder, beheerder of gebruiker met het gebied te maken heeft. In het IJsselmeergebied komen vele belangen bijeen. De systemen van water, bodem en ecologie stellen eisen om veilig, gezond en robuust te kunnen zijn. Het IJsselmeergebied is ook bestaansgrond voor bewoners en natuur. Het is een bron voor maatschappelijk en economisch gebruik, maar ook de drager van historie, cultuur en identiteit. Actuele thema's zoals klimaatverandering, verstedelijking en verduurzaming vragen om maatregelen die grote invloed kunnen hebben op het aanzien van het gebied. Een gebiedsagenda legt de verbinding tussen visie en richtinggevend perspectief, kennis en uitvoering.

Door samen het perspectief te verkennen en alle belangen op elkaar af te stemmen, ontstaat de basis voor een uitvoeringsagenda in de gewenste ontwikkelingsrichting. Beleid- en besluitvorming voor de korte en middellange termijn kunnen daarop worden afgestemd. Zaken die

belangrijk lijken, maar waar nog grote onzekerheden aan vastzitten, komen in een onderzoeks- en innovatieagenda. De gebiedsagenda is ook een houvast voor de samenwerking tussen overheden, burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Er ontstaat regie op de aanpak van urgente opgaven, en er is gerede zekerheid dat lokale en regionale ontwikkelingen steeds blijven uitgaan van wat voor het gebied als geheel goed is.

Waar staan we inmiddels met de gebiedsagenda?

Sinds januari 2016 hebben vele, diverse partijen – onder meer op vier dialoogbijeenkomsten – hun kennis, ideeën en wensen ingebracht. In de zomer van 2016 zijn de eerste hoofdlijnen en kanshebbende ontwikkelingsrichtingen geschetst. Het College van Rijksadviseurs (CRA) heeft vervolgens advies uitgebracht over hoe verder. Vanaf dat moment hanteren we de 'lagenbenadering' om systematisch te kunnen ordenen wat hoort bij de *stelsellaag* (water, bodem en ecologie), de *netwerkenlaag* (infrastructuur van alle mogelijke verbindingen) en de *gebruiks-laag* (natuur'diensten' en alle maatschappelijke en economische functies). Voor vijf

grote thema's wordt bovendien een verdiepende studie uitgevoerd.

De vijfde dialoogbijeenkomst op 20 april 2017 markeerde een cruciaal moment in het werkproces van de gebiedsagenda. Toen is namelijk een begin gemaakt met het leggen van de 'puzzel' van het integrale toekomstbeeld van het IJsselmeergebied, dat richting moet gaan geven aan de verdere ontwikkelingen. Ongeveer 100 deelnemers kregen de mogelijkheid om mee te helpen de puzzelstukjes te ordenen. Deze nieuwsbrief doet verslag van de vijfde gebiedsdialoog. Daarnaast doet projectleider Pieter den Besten een boekje open over de methodiek die voor de

ontwikkeling van de Agenda IJsselmeergebied 2050 is gekozen. Ten slotte geven interviews met sterk betrokken personen een goed beeld van de context waarin de gebiedsagenda een functie kan vervullen én van de succesfactoren die maken dat de agenda ook echt gaat werken.

Het gebiedsagendaproces wordt aangestuurd door een stuurgroep bestaande uit beleidsdirecteuren van ministeries en de gedeputeerden van de vier noordelijke IJsselmeerprovincies. Ook is er een klankbordgroep waaraan maatschappelijke organisaties en bedrijven deelnemen. [Zie voor de samenstelling het werkprogramma 2017](#)

Kernteam Agenda IJsselmeergebied 2050

- > Pieter den Besten – IenM
- > Annette Mulder – IenM
- > Clasina Jansen – IenM
- > Eelco Hoogendam – EZ
- > Albert Remmelzwaal – RWS
- > Carla van der Gaag – RWS
- > Gerda de Bruijn – RCE, mede namens OCW

- > Suzanne van den Noort – provincie Noord-Holland
- > Willemijne Moes – provincie Overijssel
- > Martin Griffioen – provincie Flevoland
- > Jack v.d. Wal – provincie Friesland
- > Bert Kappe – Hoogheemraadschap HNK

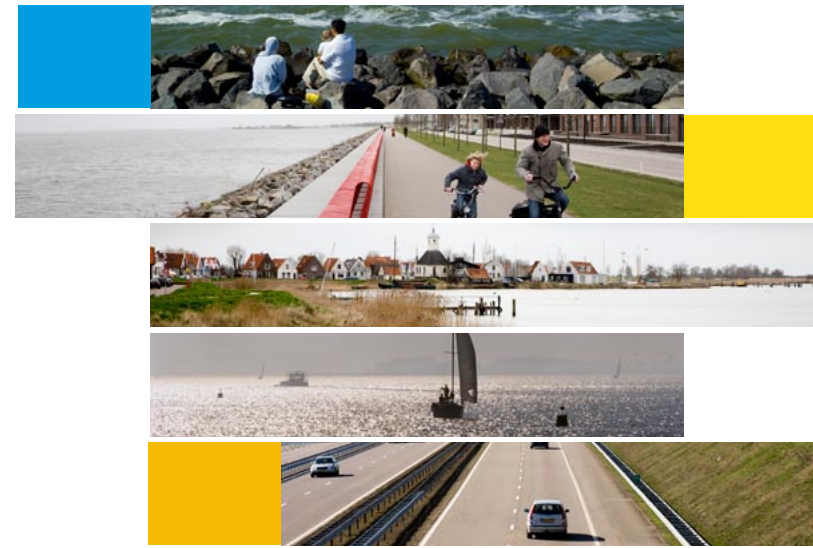
De provincies Utrecht en Gelderland worden door de hierboven genoemde provincies geïnformeerd.

Pieter den Besten:

‘Ontdekken wat er werkelijk toe doet, vraagt om een goede systematiek’

In 2016 startte de eerste fase van de gebiedsdialog over de Agenda IJsselmeergebied 2050. Ruim 150 mensen brachten ideeën, ambities en plannen in over hun ideale IJsselmeergebied. De verslagen van de bijeenkomsten en het synthesedocument van deze verkenningsfase zijn te lezen op de [website](#). Projectleider Pieter den Besten over de vervolgfase van de ontwikkeling van de gebiedsagenda.

‘In 2017 voltooiën we het gezamenlijk toekomstbeeld van het IJsselmeer. Daar toe zoeken we allereerst verdieping. Daarna gaan we de laatste fase in, die naar een integraal, richtinggevend perspectief voor het gebied leidt.

Het werkplan voor het tweede jaar is op 29 maart 2017 goedgekeurd door de inmiddels verbrede rijk-regio stuurgroep. Het staat op de website. Uitgangspunt van het werkplan is dat rijk en regio samen het speelveld bepalen voor het realiseren van uitdagingen voor de toekomst. Het is de bedoeling dat in deze ruimtelijke zoektocht de IJsselmeergemeenten en waterschappen zijn of worden aangehaakt via hun provincies. Alle betrokken stakeholders zijn vertegenwoordigd in een klankbordgroep.

Geordende chaos

Het bijeenbrengen van ambities, inzichten, ideeën en wensen vanuit de diverse kring van betrokkenen bij het IJsselmeergebied, leidt al gauw tot een spannende chaos van de meest uiteenlopende toekomstbeelden. Ik zie dat niet als

bedreiging, maar juist als kans. Die chaos is goed als voedingsbodem voor vernieuwing en creativiteit. Maar we moeten er wel in ordenen wanneer het aankomt op keuzes maken en toewerken naar een samenhangend beeld. Bij die ordening kan de *lagenbenadering* goed helpen, in combinatie met ontwerpend onderzoek.

Drie lagen

De lagenbenadering is ons aangereikt vanuit het domein van de ruimtelijke ordening. De eerste, dragende laag van een gebied is het fysieke systeem van water en bodem, compleet met de landschapsvormende dynamiek en het ecologisch systeem dat bij dit geheel hoort.

De tweede laag omvat alle netwerken van wegen, waterwegen, kabels, leidingen. Kortom: de hele infrastructuur die nodig is voor bereikbaarheid, distributie van basisvoorzieningen, goedertransport en communicatie.

In de derde laag hebben we het over de ‘occupatie’, ofwel het ruimtegebruik voor

de vele en diverse maatschappelijke functies, zoals wonen, werken, recreëren en tal van daarvan afgeleide functies.

Het is duidelijk dat wat in één van de lagen gebeurt, effecten heeft op de andere lagen. Dat kan dilemma’s opleveren voor de gebiedsagenda. Anderzijds kunnen door het ‘heen en weer kijken tussen de lagen’ ook kansen worden gevonden. Het speelveld van de gebiedsagenda wordt op bestuurlijk niveau bepaald. Opgaven en ambities krijgen een ruimtelijke context, waardoor ze richting geven aan het vervolgproces van co-creatie voor de uitvoering en de daarvoor nodige kennisontwikkeling. Wat uiteindelijk is te realiseren, hangt in hoge mate af van het gezamenlijk draagvlak voor veranderingen en maatregelen.

De vijfde gebiedsdialog

Rijk en regio hebben samen de dialoogsessie voorbereid waarmee op 20 april 2017 de vervolgfase is gestart. De oogst van de vier voorgaande sessies brengen we een stap verder aan de hand van vijf thema’s:

water-ecologie, energietransitie, scheepvaart/havens/vaargeulen, de biografie van het IJsselmeergebied en tot slot de interprovinciale agenda. Hieruit ontstaan bouwstenen voor de integratiefase die start in september 2017. Over deze thema’s leest u in de nieuwsbrief een introductie en een verslag van de ideeën en inzichten die in de workshops zijn meegegeven als input voor de bouwstenen. Ik kan niet genoeg benadrukken hoe belangrijk het is dat rijk en regio op weg naar de Agenda IJsselmeergebied 2050 samen optrekken. De betekenis daarvan gaat dieper dan de logica die samenhangt met de verdeling van verantwoordelijkheden voor het watersysteem, het natuurbeleid, de economische structuur en de ruimtelijke kwaliteit. Het gaat niet om verantwoordelijkheden alleen. De toekomst van het IJsselmeergebied moet een integraal geheel zijn waarin alle componenten met elkaar in harmonie zijn en elkaar versterken. Dat kan alleen als de verschillende bestuurslagen én de diverse beheerorganisaties dat toekomstbeeld samen hebben gevormd, als waren zij één organisatie.’

‘De ontwikkeling van het gebied mag zich niet per ongeluk voltrekken’

INTERVIEW

Donné Slangen
Directeur Gebieden en
Projecten, ministerie van
Infrastructuur en Milieu

‘Door ver vooruit te kijken, kunnen partijen over hun eigen schaduw heen springen en samen een beeld schetsen van wat ze in 2050 willen hebben gerealiseerd. Dat is in grote lijnen het idee van de Agenda IJsselmeergebied 2050’, zegt Donné Slangen, directeur Gebieden en Projecten bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu. Hij hecht veel belang aan de richtinggevende kracht die van een gebiedsagenda uit kan gaan.

Slangen: ‘Het IJsselmeer wordt steeds drukker, want we willen er steeds meer: recreëren, varen, vissen, duurzame energie opwekken en genieten van natuur en cultuur. Bovendien moeten we de dijken versterken om klaar te zijn voor een veranderend klimaat. Ik merk dat bestuurders die verantwoordelijk zijn voor het IJsselmeer vaak moeten schaken op vele borden tegelijk en dat is ingewikkeld. Daar komt bij dat veel gebruiksfuncties, zoals dijken en natuur, niet los van elkaar staan, maar met elkaar te maken hebben. Een extra complicerende factor in het IJsselmeergebied is dat het is verdeeld in allerlei stukjes water waar veel verschillende partijen bepaalde rechten aan ontlenden. Juist omdat er maatschappelijk gezien veel staat te gebeuren en er tegelijkertijd al veel vastligt, lijkt het ons verstandig om voor dit gebied een gezamenlijke toekomstagenda te maken van waaruit we kunnen terugredeneren over beleid en maatregelen op de korte en middellange termijn.’

[Hoe zorgt de Agenda IJsselmeergebied 2050 ervoor dat de betrokken partijen hun verschillende opgaven in het IJsselmeer met elkaar verbinden?](#)

Slangen: ‘De agenda voorziet in een richtinggevend perspectief en heeft daarnaast een uitvoeringsagenda 2030 en een kennisagenda. Voor alle drie moeten de betrokken partijen hun toekomstbeelden met elkaar gaan delen. En vervolgens moeten ze elkaar er ook op kunnen aanspreken. Zo ontstaan kansen voor allerlei koppelingen. Opdrachten rond waterveiligheid en dijkversterking kunnen bijvoorbeeld worden verfijnd met waarden en normen uit onze gezamenlijke visie op het IJsselmeer. Denk aan de mogelijkheid om bij de uitvoering van dijkversterking tijdig rekening te houden met natuur- en cultuurhistorische waarden. Ander punt: voor sommige toekomstige maatregelen weten we nog niet precies hoe ze gaan uitpakken. Dat geldt bijvoorbeeld voor de effecten van de Markerwadden op het watersysteem. Voor al dat soort onzekerheden dient de kennisagenda.’

Gouden ontwerpregels

‘Voor de ideevorming rond inrichtingsvraagstukken kunnen we putten uit kennis die is ontwikkeld in de Van Eesterenleerstoel. Dat was een gezamenlijk drie jaar durend onderzoeksprogramma in opdracht van het Deltaprogramma IJsselmeergebied, de TU Delft en de Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting. In dat kader zijn tien gouden ontwerpregels voor het IJsselmeergebied ontwikkeld. Voorbeeld: windmolens passen qua uitstraling beter bij de strakke nieuwe oevers dan bij de oude historische kustlijn. Zulke regels hanteren wij als uitgangspunten. Ze zijn weliswaar richtinggevend, maar je kunt er ook van afwijken als je daar de duidelijke motieven voor kunt aandragen. Datzelfde geldt voor de cultuurhistorische waarden van het gebied.’

[Gaandeweg zijn rijk en regio in dit project meer met elkaar gaan samenwerken.](#)
[Was de behoefte aan die intensivering wederzijds?](#)

Slangen: ‘Het rijk gaat over het rijkswater, de provincies gaan over het gebruik aan de randen en eroverheen. We hebben elkaar dus nodig. Een voorbeeld: het rijk moet weten wat de provincie gaat doen met de kust, maar andersom moet de provincie weten wat er met het watersysteem gebeurt. Het lag dus voor de hand dat rijk en provincies beiden in de stuurgroep zitten. Soms is er spanning, zoals bij de energietransitie. Die zorgt voor druk op de ruimtelijke kwaliteit van het IJsselmeer. De ervaring leert dat niemand windmolens of zonnepanelen op het land wil. Iedereen drukt ze daarom het water in. Als je dat bij iedere provincie laat gebeuren, staat straks opeens het IJsselmeer vol met windmolens. Het gebied wordt dan een energieproductielandschap. Dat zou prima zijn, als het een bewuste maatschappelijke keuze is. Maar als dergelijke

keuzes niet zijn gemaakt, mag de ontwikkeling van het gebied zich niet per ongeluk voltrekken. Hier moeten we het dus nog eens goed met elkaar over hebben. In de gebiedsagenda brengen we zulke kennis en inzichten samen. Uiteindelijk is het openbare bestuurlijke proces natuurlijk sturend voor de keuzes die worden gemaakt.’

[Wanneer is de vervolgfase van ordenen en keuzes maken voor u een succes?](#)

‘Veel uiteenlopende opgaven voor het gebied moeten we in deze fase van het proces ordenen. En binnen die ordening moeten we steeds kiezen. De dialoog moet die keuzes in beeld brengen. Waar liggen

conflicten en dilemma’s? Zijn er paradoxen, zo ja welke? En waar willen we die adresseren? De vijfde dialoogsessie is dus weliswaar een ontmoetingsdag geweest, maar zeker geen vrijblijvende. We moeten nu samen stappen zetten.’

[Hoe helpt de ‘lagenbenadering’ van de gebiedsagenda in dat proces van ordenen en keuzes maken?](#)

Slangen: ‘De benadering uit de ruimtelijke ordening helpt om een gezamenlijke taal te spreken. De indeling in lagen zorgt ervoor dat de meest basale uitgangspunten, zoals watersysteem en ecosysteem, niet ondergesneeuwd raken in de plannenmakerij voor het gebruik van het gebied. De lagenbenade-

ring helpt ook om de dialoog beter te kunnen voeren. Neem waterplanten. Ze groeien harder naarmate het water helderder is en ze zijn belangrijk voor de natuur omdat ze het ecosysteem robuuster maken. Anderzijds hebben gebruikers – zoals recreanten – er last van. De vraag is dus: maaien we die waterplanten weg of niet? Als je het ene doet, heeft dat effect op het andere. Een kwestie van causaliteit. Die leer je erkennen en begrijpen door in het werkproces de lagenbenadering te hanteren. Je spreekt dan een gezamenlijke taal en kunt met elkaar de goede dingen doen. Dat is waar we voor gaan in de gebiedsagenda 2050.’

‘De Agenda IJsselmeergebied 2050 is een vliegwiel voor ruimtelijke kwaliteit’

De IJsselmeerprovincies Noord-Holland, Fryslân, Overijssel en Flevoland werken samen aan een interprovinciale agenda als bijdrage aan de Agenda IJsselmeergebied 2050. Ruimtelijke kwaliteit is daarbij een van de belangrijke uitgangspunten, blijkt uit een gesprek met gedeputeerde Cees Loggen van de provincie Noord-Holland.

INTERVIEW

Cees Loggen,
gedeputeerde van de
provincie Noord-Holland

Loggen: ‘Kijk naar mooie, waterrijke metropoollandschappen zoals rond Genève en Vancouver, en stel je voor dat we het IJsselmeergebied dezelfde allure kunnen geven. De Agenda IJsselmeergebied 2050 kan daarvoor zorgen.’

[Is zo’n wensbeeld de motor geweest om een gezamenlijke strategie te ontwikkelen?](#)

Loggen: ‘Al eerder constateerden de provincies Flevoland en Noord-Holland dat er in het Markermeer/IJmeer van alles gebeurt, maar dat een gezamenlijk visie op het gebied ontbreekt: dijkversterking, natuurontwikkeling, ontwikkeling van de

Markerwadden en de Oostvaardersplassen, de versterking van de Houtribdijk en de tweede fase van IJburg. En dat terwijl de waterkwaliteit in het Markermeer nog voor verbetering vatbaar is. De vraag was: zijn deze ontwikkelingen wel tegelijk met elkaar te verenigen? Om daar zicht op te krijgen, hebben we de ruimtelijke kwaliteiten van het gebied in kaart gebracht. We constateerden een grote samenhang, niet alleen qua natuurontwikkeling en wonen, maar ook qua recreatie en bereikbaarheid. Voor het verder versterken van die kwaliteiten en er een prachtig mooi

recreatief gebied van te maken, is niet veel nodig. Vervolgens hebben we de scope verruimd, en ook de andere kant van de Houtribdijk – het IJsselmeer dus – erbij betrokken.’

[Hoe is dan de samenhang tussen alle visiedocumenten?](#)

Loggen: ‘Om als provincies tot een gezamenlijke aanpak te komen, hebben we eerst samen de uitgangspunten en contouren vastgesteld. Daarna is een werkgroep aan de slag gegaan. We stemmen de interprovinciale agenda voor het

IJsselmeergebied ook af met Utrecht en Gelderland. Inhoudelijk gezien gaat het om het integreren van alle ruimtelijk-economische opgaven die raken aan natuur, waterveiligheid, energietransitie, klimaatverandering, toerisme, mobiliteit en transport. Onze gezamenlijke agenda vormt de input voor de Agenda IJsselmeergebied 2050. Tegelijkertijd vormt hij, voor wat betreft het IJsselmeergebied, ook de input voor de eigen provinciale omgevingsvisies, dan wel actualisaties daarvan.’

De verantwoordelijkheden over water, natuur en ruimte zijn tussen rijk en provincies verdeeld en gedeeld. Wat betekent dat in het proces van de Agenda IJsselmeergebied 2050?

Loggen: 'Rijk en regio ontmoeten elkaar binnen het gebied keer op keer. Omdat we zo veel met elkaar te maken hebben, namen we de uitnodiging van het rijk om tot de stuurgroep toe te treden van harte aan. Sindsdien trekken we samen op. Een voorbeeld: in de onderlinge taakverdeling is de provincie verantwoordelijk voor de landschappelijke inpassing van maatregelen zoals dijkversterking. Zou in een gebied waar de dijken monumenten zijn, een opdrachtgever voor een dijkversterking zeggen: 'Doe maar een stevige, goedkope asfaltdijk', dan komt de provincie in het geweer, want dan zou er een stuk cultureel-historische waarde verloren gaan. De provincie bewaakt de kwaliteit van het gebied en de ruimtelijke beleving daarvan. Het mooie is dat we daarbij goed gebruik kunnen maken van de gouden regels die door de Van Eesterenleerstoel zijn opgesteld.'

Hoe gaat de interprovinciale strategie om met de lagenbenadering van de Agenda IJsselmeergebied 2050?

Loggen: 'Elke laag kent een eigen biotoop met een eigen dynamiek. Dat heeft te maken met de onderliggende problematiek. Het drinkwater van de provincie Noord-Holland bijvoorbeeld komt voor 90 procent uit het IJsselmeer. Deze systeemlaag vraagt een andere beschermingsconstructie dan de gebruikslaag met belangen zoals recreatie en toerisme. Bij het bespreken van de agenda houden we daar rekening mee. Elke laag verdient zijn

eigen benadering met specifieke maatregelen. Dat is een kwestie van verwachtingsmanagement.'

Waar zit wat u betreft de spanning in de gebiedsdialog?

'Spanning zou voelbaar kunnen worden rond de vraag wat we concreet van elkaar mogen verwachten als we het over de details gaan hebben. Neem de energietransitie. Dat vinden we allemaal een belangrijk onderwerp. Het is bijvoorbeeld de gezamenlijke ambitie van rijk en regio om de Afsluitdijk energie-neutraal te maken. Maar niet alle hindernissen zijn al geslecht. De uitwerking van de ambitie blijkt lastig, omdat partijen afhankelijk zijn van elkaar. We hebben bovendien te maken met hogere wet- en regelgeving en in sommige gevallen speelt ook nog eens een Europese dimensie mee. Het is dus in dit voorbeeld nog maar de vraag of de betrokken partijen voldoende geëquipeerd zijn om er echt een energieneutrale dijk van te maken.'

Wanneer kan de Agenda IJsselmeergebied een succesverhaal worden?

'Als we verder komen met antwoorden op de vraag wat er écht toe doet in het gebied. Waaraan kunnen we werken om het gebied nog mooier en waardevoller te maken? En hoe regelen we vervolgens de governance?'

De vijfde
dialoogsessie

Naar een Agenda IJSSSELMEERGEDIED 2050

Ongeveer honderd deelnemers vertegenwoordigen overheden, maatschappelijke organisaties en belangrijke gebruikersgroepen die betrokken zijn bij de toekomst van het IJsselmeergebied. Projectleider Pieter den Besten onderstreept nog eens expliciet het doel van de dag. 'Het komt er nu op aan de rijke oogst van vier voorgaande sessie te ordenen en verdieping aan te brengen. Het gaat erom te onderkennen wat er écht toe doet.'

Om dat hanteerbaar te maken, is aan de hand van vijf thema's van gedachten gewisseld over het IJsselmeergebied: het ecohydrologische systeem, de energietransitie, scheepvaart, waterwegen en havens, de biografie van het IJsselmeergebied, en de interprovinciale agenda.

THEMA water & ecologie

Het IJsselmeergebied bestaat uit meerdere compartimenten, die zijn ontstaan door forse menselijke ingrepen in de oorspronkelijke Zuiderzee. Sinds de aanleg van de Afsluitdijk zijn in het gebied het systeem van water en bodem in beweging. Mede daardoor is er nog steeds geen volwaardig en veerkrachtig ecosysteem. Dat blijkt onder meer uit de neergaande trend in aantallen vogels en vissen. Deskundigen op het gebied van water en ecologie zijn al jaren gespist op mogelijke maatregelen om in het gebied een robuust ecohydrologisch systeem terug te krijgen. Regelmatig worden verbeteringsmaatregelen meegenomen in beheer- of ontwikkelplannen, maar niet eerder was er een kans om deze gebiedsbreed in een toekomstagenda op te nemen.

Een projectgroep voor dit thema heeft ter voorbereiding van de Agenda IJsselmeer-

gebied 2050 een pakket maatregelen samengesteld om het gewenste robuuste ecohydrologisch systeem alsnog te kunnen realiseren en daarmee de neergaande trend in aantallen vissen en vogels te stoppen. Dat betekent onder meer nieuwe habitats creëren die horen bij een volwaardig zoetwaterecosysteem. Dan gaat het niet om een enkele vispassage of luwe zone, maar om grootschalige inrichtingsprojecten.

Het motto van de projectgroep was dan ook: *denk groot*. Durf te dromen over een grote brakwaterzone bij de Afsluitdijk als overgang tussen de Waddenzee en het zoete IJsselmeer. Verbeeld je ook een overgangszone tussen de Oostvaardersplassen en het Markermeer, waardoor het peilverschil van 4 meter wordt overbrugd en een verbinding ontstaat tussen binnen- en buitendijks gebied.

Elf maatregelen van dergelijke allure zijn

De oogst

Concreet is aan de deelnemers gevraagd om aan de hand van het kaartbeeld aan te geven of zij nog maatregelen missen, of er aanvullingen of verbeteringen mogelijk zijn en hoe zij de maatregelen zien in verhouding tot andere belangen in het IJsselmeergebied. De oordelen waren in grote lijnen positief over het hele pakket, maar er zijn ook verbeteringen mogelijk. De denkbeeldige ligging en vormgeving bijvoorbeeld van een te realiseren vogeleiland in het noordelijk deel van het IJsselmeer en van een droogliggende kale zandplaat onder de Friese kust, zouden beter kunnen worden geënt op het profiel en de eigenschappen van de onderwaterbodem. Deze opmerking raakt aan de suggestie om de aandacht niet alleen te concentreren op de randen van de grote meren, maar ook aandacht te hebben voor de water- en sedimentstromen in het onderwaterlandschap. Voorts wezen deelnemers op de ecologische onderbouwing van het maatregelenpakket. Zij misten informatie over de effectiviteit van de maatregelen en hadden daardoor ook onvoldoende zicht op de bijdrage van de maatregelen aan de geformuleerde doelstelling.

Gevraagd naar de relaties met andere belangen, noemden deelnemers vooral de kabels en leidingen van huidige en toekomstige netwerken (energietransitie) en de nodige aandacht voor recreatievaart en scheepsbouw. Deze functies willen ook in de toekomst van het IJsselmeergebied gebruik blijven maken. Ook klonk een pleidooi om vooral verder te kijken dan 2050, omdat een tijdhorizon van slechts enkele decennia sterk uitgaat van de bestaande gebruiksfuncties, 'terwijl we toch echt wel moeten anticiperen op een aanmerkelijke zeespiegelstijging.' <<

door de projectgroep in een kaart getekend. Alle hebben tot doel om de ecologisch kansarme eigenschappen van het IJsselmeergebied, zoals steile oevers, een vast waterpeil, harde barrières tussen zoet en zout en tussen groot water en binnendijks gebied, te verzachten of te compenseren. De vraag op 20 april was: wat vinden we van die maatregelen? Deelnemers aan de workshop hadden voor hun reacties op deze vraag een begrensd speelveld. Met zogenaamde 'hoekpunten' waren elementen in de bestaande situatie aangegeven die niet ter discussie staan. Geen van de deelnemers gaf er blijk van deze beperking te betreffen. Integendeel: door duidelijk te maken wat niet ter discussie staat, ontstond in de workshop een sterke gerichtheid op wat in principe wél mogelijk is.

THEMA energietransitie

De bijdrage van het IJsselmeer aan de noodzakelijke energietransitie is een majeur onderwerp van discussie. In het gebied staan al heel wat windturbines. De energiedoelstellingen van het rijk zetten landelijk druk op forse uitbreiding van geïnstalleerd vermogen voor duurzame energieopwekking. De provincies zoeken oplossingen voor deze opgave. Een of meerdere windturbineparken bouwen is er één van. Waar in de IJsselmeerprovincies de plaatsing op het land op weerstand stuit, zou de keuze kunnen vallen op het open water. De provincies denken verschillend over deze optie en ook maatschappelijk bestaat er, behalve instemming, twijfel en verzet. Toename van het aantal windturbines in het IJsselmeerge-

bied zou haaks staan op het behoud van de ruimtelijke kwaliteit en de belangen van diverse gebruikersgroepen. Bovendien zijn er méér manieren om groene energie op te wekken.

Tijdens de verkenningsfase in 2016 van de Agenda IJsselmeergebied 2050 zijn daarvoor, rijp en groen, uiteenlopende ideeën en voorstellen aangedragen. Het geheel had echter een verdiepingsslag nodig. Daarom zijn de overheden die samen aan de gebiedsagenda werken een verkenning gestart om in kaart te brengen wat de duurzame-energiepotenties van de IJsselmeerregio als geheel zijn en hoe deze zich verhouden tot het energienetwerk, de ruimtelijke kwaliteit en andere opgaven. De dialoogsessie op 20 april is benut om zoveel mogelijk context te presenteren.

Workshop

Het bureau dat de verkenning uitvoert, deed een boekje open over het doel van de verkenning en de gekozen methodiek. Een vertegenwoordiger van Alliander hield – mede namens netwerkbedrijf Tennet – de deelnemers voor de netwerkbeheerders vroegtijdig bij plannen te betrekken (wat in dit geval dus is gebeurd). De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland gaf een presentatie over het IJsselmeergebied als geothermische bron, een rijke bron voor warmtewinning die overigens wel grote investeringen en hoge distributiekosten met zich meebrengt. Hoe informatief en waardevol deze inleidingen ook waren, de verlegenheid overheerste: men begrijpt dat het IJsselmeer zoekgebied is, maar een concrete doelstelling ontbreekt nog. Iedereen ziet de energiepotenties van het IJsselmeergebied, maar voelt ook de spanningen met andere gebruiksfuncties en vooral met de op deze dialoogdag veelvuldig uitgesproken waarden van open landschap, karakteristieke zichtlijnen, natuurbeleving, ruimte, rust en nachtelijk duister. Het was deelnemers niet duidelijk of vooral de energieopgave sturend is, of dat ruimtelijke kansen het uitgangspunt vormen. Deelnemers achtten verdere grootschalige energieambities niet inpasbaar in het Natura 2000-regime. Een evenwichtige dialoog over het IJsselmeergebied als bron van groene energie zou volgens sommigen pas zin hebben, als alle betrokken partijen en vooral burgers goed zicht hebben op de grote energieopgaven. Daar zou veel te weinig over worden gecommuniceerd. <<

THEMA scheepvaart, vaarwegen en havens

Het IJsselmeergebied is van belang voor het vervoer over water. De hoofdvaarweg Lemmer- Amsterdam is een belangrijke schakel in de noord-zuidcorridor Delfzijl- Amsterdam. Ook de vaarwegen naar Kornwerderzand en Meppel en de verbinding vanaf het IJsselmeer via het Ketelmeer naar de IJssel zijn belangrijk voor de binnenvaart. Het rijk heeft in de Nationale Markt en Capaciteitsanalyse (NMCA) in kaart gebracht of in de komende decennia capaciteitsknelpunten zijn te verwachten in dit deel van de vaarweginfrastructuur. Daaruit blijkt dat zich bij sommige groeiscenario's op de noord-zuidcorridor knelpunten zouden kunnen voordoen bij de Oranjesluizen in Amsterdam en de Oostersluis. Daarnaast zijn de bruggen over de hoofdvaarwegen in de provincie Friesland toe aan verbetering. Het opheffen van deze capaciteitsknelpunten kan het scheepvaartverkeer op de routes door het IJsselmeergebied doen toenemen, maar dat zal nauwelijks of geen effect hebben op het ruimtegebruik.

Bruine vloot stabiel, recreatievaart verandert

De IJsselmeerhavens hebben vooral een functie voor de recreatievaart en de 'bruine vloot'. De bruine vloot is een stabiele en vrijwel constante gebruiker van vooral het IJsselmeer, Markermeer en Ketelmeer. De recreatievaart verandert geleidelijk van karakter en samenstelling. Het bezit van recreatievaartuigen en de meerdaagse tochten nemen geleidelijk af. Dagtochten en verhuur van recreatievaartuigen neemt in de grotere plaatsen en steden toe, maar dat betreft vooral kleine vaartuigen. In Amsterdam gaat het vooral om sloepen die in de stad zelf rondvaren.

Droombeeld snelle veerverbindingen

Veeleer anticipeert het thema scheepvaart, vaarwegen en havens op nog ongebruikte mogelijkheden van het IJsselmeergebied, die meer profiel krijgen naarmate ook andere ontwikkelingen doorzetten. Tijdens de vijfde dialoog op 20 april zijn dan ook vooral in deze sfeer ideeën geopperd. Zo presenteerde de ANWB een 'droombeeld' Snelle veerverbindingen IJsselmeergebied. Volgens de organisatie zou met de ontwikkeling van een netwerk van moderne, snelle veerboten het recreatief-toeristische potentieel van het IJsselmeergebied en aanliggende plaatsen veel beter zijn te benutten. De ANWB ziet de grote wateren in het gebied juist niet als een barrière, maar als een potentieel stelsel van verbindingsschakels. De organisatie constateert een groeiende behoefte aan nieuwe recreatieve doelen. Snelle veerverbindingen zouden een nieuwe impuls betekenen voor de ontsluiting van diverse deelgebieden en plaatsen langs het IJsselmeer zonder extra druk op het regionale wegennet. Ten slotte verwacht de ANWB dat in het hele gebied in de komende jaren aantrekkelijke toeristische en recreatieve doelen voor dagtochtjes op de kaart komen. Als voorwaarde noemt de ANWB

de medeverantwoordelijkheid van de overheid voor de investeringen in de (wal) infrastructuur en een eventueel bijdrage in de exploitatie, vergelijkbaar met het openbaar vervoer.

Ook is gesproken over nieuwe haveninitiatieven zoals "Flevokust" dat een impuls kan geven aan logistiek en vervoer, de ontwikkeling van de servicehaven Urk en de kansen die in het gebied ontstaan als de sluis Kornwerderzand zou worden vergroot.

Afstand tussen droom en daad

De centrale vraag van de dag naar 'wat er écht toe doet', steekt al gauw de kop op. Deelnemers aan de workshop wijzen op een nog grote afstand tussen droom en daad. De in het voorstel genoemde referentie van de snelle veerverbindingen tussen Rotterdam en Dordrecht is volgens sommigen niet terecht, omdat deze verbinding vooral een bestaande vraag in het woon-werkverkeer accommodeert. De recreatieve functie is aanvullend, wat bij het 'Droomplan IJsselmeerveernetwerk' niet het geval is. Een veerbotennetwerk voor vrijwel alleen recreatie en toerisme is seizoengevoelig en dat maakt jaarexploitatie lastiger. De erfgoed-specialist in het gezelschap vraagt bij het

ontwikkelen van 'voor toeristen aantrekkelijke knooppunten' aandacht voor het voorkomen van 'kermisachtige toestanden'. Anderen vrezen dat snelverende veerboten (max. 70 km/uur) lawaai en milieuoverlast met zich meebrengen.

Meer samenwerking urgent

Het idee van de snelle veerverbindingen en de mogelijke ontwikkelingen bij de riviercruiseschepen onderstrepen de urgentie van meer interprovinciale en gemeentelijke samenwerking, overleg en uitwisseling. Zo zijn de te verwachten vervoersstromen van goederen en personen in het IJsselmeergebied en vooral de gebieden daaromheen nog niet goed in kaart gebracht. Ook blijken de oevers van Noord-Holland en Flevoland sterk van elkaar te verschillen wat betreft ambities en wensen. Flevoland lonkt ontwikkelingsgericht gretig naar meer activiteiten, zou de Oostvaardersplassen beter willen ontsluiten, wil een 'agro-businesshaven' en zou graag een bestemming zijn in de vaarschema's van riviercruiseschepen. Noord-Holland is juist terughoudender voor dat laatste, vanwege de overlast van touringcars voor de aan- en afvoer van passagiers van riviercruiseschepen, waarvoor in de historische havenplaatsjes veelal geen ruimte is.

Integrale benadering gewenst

Ten slotte wordt in deze workshop een krachtig pleidooi gehouden om issues zoals het netwerk van snelle veerboten niet eigenstandig in te brengen, maar toekomstwensen op het gebied van bereikbaarheid en havenaccommodatie zoveel mogelijk integraal te benaderen, bijvoorbeeld door ze te koppelen aan de kansen voor een betere en mooiere natuur. <<

THEMA biografie van het IJsselmeergebied

Deelnemers aan de workshop Biografie van het IJsselmeer kregen een inkijk in het concept van de biografie over het IJsselmeergebied, die halverwege dit jaar bij Bureau Overland gereedkomt. De tijdlijn in deze biografie maakt al meteen duidelijk dat het begrip 'levensbeschrijving' niet mag worden begrepen als de terugblik op een leven dat voorbij is. Het gaat er juist om het verleden een plaats te kunnen geven in de toekomst. Dat heeft grote waarde op momenten – zoals nu – waarop besluiten moeten vallen die mede bepalend zijn voor het aanzien van die toekomst.

De nog steeds zichtbare kenmerken van de levensgeschiedenis van het IJsselmeergebied gaan ver terug. Dat verhaal is te lezen in markante kenmerken van het landschap zoals de keileembulten en oude strandwallen. Het is oproepbaar in de baaien en kapen waarlangs nu de Hollandse dijken kronkelen, maar ook in het bodemprofiel, de structuur van de historische havensteden en -dorpen, de verschillende dijktypen en niet te vergeten de schat aan archeologische artefacten die in de loop van jaren zijn gevonden en geconserveerd. Sommige hoofdstukken van het verhaal verlopen traag, andere – zoals de eerste helft van de vorige eeuw – tonen een enorme versnelling. Dat was de tijd van de grote hydromorfologische ingrepen: de inpoldering van de Wieringermeer, de bouw van de Afsluitdijk, de aanleg van de Noordoostpolder. Huzarenstukjes van civiele ingenieurs wier rechtlijnige geloof in de maakbaarheid van land en water 'voor eeuwig' een stempel drukte op het IJsselmeergebied. Ook in de aanleg van de Flevopolders zette zich die trend voort. 'We kijken nu, zeker vanuit een ecologisch gezichtspunt,

De deelnemers pleiten voor 'richtinggevend' in plaats van 'normerend'

anders aan tegen die strakke lijnen en steile oevers', oppert een deelnemer aan de workshop, 'maar laat naast alle mogelijke plannen om die randen weer te verzachten alsjeblieft een deel van die rechtlijnigheid intact, want het is een essentieel deel van de historische waarden in het gebied.' Veel profijt kunnen de bouwers van de Agenda IJsselmeer 2050 hebben van de gouden regels die door Frits Palmboom zijn opgesteld, een spin-off van onderzoek van de Van Eesterenleerstoel van de TU Delft. Regels die openheid naar toekomstige ontwikkelingen combineren met groot respect voor de historische eigenheid van het gebied.

Debat

In een Lagerhuisachtige setting volgt op het informatieve deel van de workshop een korte gedachteswisseling over vooral twee stellingen: *De cultuurhistorische gebiedskarakteristiek moet normerend worden* en *De biografie van het IJsselmeergebied is noodzakelijk in alle lagen van de gebiedsagenda*. De stelling over de normering wordt door de grote meerderheid van de deelnemers afgewezen. Daarvoor is de alledaagse

werkelijkheid te complex. 'Handel' is bijvoorbeeld door de eeuwen heen één van de kenmerkende maatschappelijke factoren geweest, maar wat als een hedendaagse vorm daarvan, zoals de commercialisering in recreatie en toerisme, ertoe leidt dat historische kernen compleet hun karakter verliezen? Als riviercruiseschepen in historische havens de plaats gaan innemen van de bruine vloot? De deelnemers pleiten voor 'richtinggevend' in plaats van 'normerend', maar daar zit een opgave aan vast. Richtinggevend werkt pas als het besef van cultuurhistorische waarden goed is belegd. 'Dikwijls zien we immers dat een discussie over verloren waarden pas begint nadat wat te koesteren viel al is verdwenen.'

In hun reactie op de tweede stelling sluiten vrijwel alle deelnemers intuïtief de systeemlaag uit voor het richtinggevende karakter van de IJsselmeergebiedbiografie. Maar dan klinkt een sterk pleidooi van Frits Palmboom (de man van de gouden regels) om dat niet te doen. 'Bij vrijwel elke ingreep in de systeemlaag heb je te maken met cultuurhistorische waarden, niet als een soort fossiel om te beschermen, maar als element om mee te werken in je ontwerpproces.' <<

THEMA Interprovinciale agenda

Het geeft energie dat de provincies met een eigen interprovinciale agenda de spits afbijten in het formuleren van een gezamenlijke ontwikkelrichting voor de Agenda IJsselmeergebied 2050. Nu eenmaal is besloten om elkaar te versterken, belangen op elkaar af te stemmen, rekening te houden met elkaars specifieke kenmerken en van elkaar te leren, gaat het vooral nog om de inhoud. Wat is relevant om gezamenlijk op te pakken, wat blijft iedereen voor zichzelf doen en over welke punten moet je met elkaar onderhandelen of elkaar kunnen aanspreken?

De deelnemers zijn tijdens de workshops uitgedaagd om hun bevindingen mee te geven op basis van vier thema's die (ook) voor de provincies van belang zijn: recreatie en toerisme, transport en vervoer, kustontwikkeling en energie. Thema's die aangeven dat het provinciale beleid alle 'lagen' raakt: de gebruikslaag, maar ook de netwerklaag (transport, vervoer over water, verbindingen, energie, ruimtelijke kwaliteit etc.) en de systeemlaag (kwaliteit en kwantiteit voor {drink} watervoorziening, natuur, onderwaterlandschap met zand en slib).

De open vraag aan de workshopdeelnemers leverde veel respons op, voorlopig nog zonder beoordeling of selectie.

In dit verslag is wél gefilterd. Uit de vele notities op de werkbladen zijn algemeenheden zoals: 'meer kennis ontwikkelen', of 'zoek eerst context' weggelaten. Vervolgens is een verhaallijn aangebracht op basis van suggesties die raken aan de provinciale taken en bevoegdheden. Ideeën en aanbevelingen waarin de provincies geen eigen verantwoordelijkheid kunnen herkennen, zijn hier buiten beschouwing gelaten.

Wat is relevant om gezamenlijk op te pakken

Wat blijft iedereen voor zichzelf doen

Over welke punten moet je met elkaar onderhandelen

System van water, bodem en ecologie

De openheid van het water en omliggend land moet volgens de deelnemers gegarandeerd behouden blijven. In dat open water mogen best eilanden komen, maar dan niet te veel en bij voorkeur in de nabijheid van de kust. Behalve met eilanden zijn het water- en ecosysteem ook gebaat met meer ondiepe zones. Voor de westzijde van de Noordoostpolder en in het grensgebied tussen de Oostvaardersplassen en het Markermeer wordt een reeks 'achteroevers' voorgesteld, naar het voorbeeld van de Koopmanspolder bij Wervershoof aan de Noord-Hollandse IJsselmeerkust. In de sfeer van beheermaatregelen zien enkele deelnemers ook graag genoteerd dat de realisering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) minder projectgericht en veel integraler als deel van het omgevingsbeleid zou moeten worden uitgevoerd. Concreet betekent dat: uitgaan van de historische identiteit van het gebied (zoals op Marken voortreffelijk gebeurt), maar ook effectieve combinaties zoeken met kansen om harde land-waterovergangen te verzachten. Denk daarbij aan al of niet drijvende vooroevers langs de dijk van Flevoland. Een hartenkreet van Staatsbosbeheer mag niet ontbreken: 'Vermijd versnippering over allerlei kleine project-

jes. Kies bij alle plannen voor een grote schaal.'

De netwerken

Veel opmerkingen over de overgangszones tussen land en water hadden op de een of andere manier te maken met 'het verbinden' en zijn daarom onder de netwerken geschaard. De provincies zouden zich gezamenlijk moeten richten op het totaal van de IJsselmeeroevers. Suggesties daarvoor: niet overal hetzelfde, maar ook niet te veel diversiteit op te kleine schaal. Bebouwd gebied meer naar het water brengen, maar de open skyline handhaven. Toeristische hotspots, grotere woongebieden en mogelijke verkeersknooppunten aan de waterkant voorzien van voorzieningen voor het realiseren van mobiliteit over water. Betere fietsverbindingen tussen woongebied en interessante recreatieve doelen aan het water. Naast binnendijkse fietspaden ook buitendijkse fietspaden aanleggen (met respect voor natuurwaarden). Om dit allemaal beleidsmatig te kunnen onderbouwen, krijgen de provincies de aanbeveling om gezamenlijk onderzoek uit te voeren naar de regionale verkeers- en vervoersstromen die in de IJsselmeerregio over water mogelijk zijn. Dit in relatie tot de prognoses over economische

ontwikkeling en trends in de binnenvaart en in de recreatie en het toerisme.

De netwerken voor distributie van energie hebben in dit verhaal een dubbel karakter. Netwerken die er al liggen, kunnen sturend zijn voor de ruimtelijke planning van gebruiksfuncties, maar waar ze nog niet zijn, volgen ze de keuzes in het ruimtelijk beleid. Deelnemers vinden dan ook dat informatie over de situering van de bestaande netwerken (en hun reservecapaciteit om op aan te haken) voor deze dialoog beschikbaar moet zijn.

Het gebruik

Wat workshopdeelnemers over het gebruik van het gebied zeggen, is ruwweg onder te brengen onder energieopwekking, recreatie en toerisme en gebieds promotie. De opties die voor energieopwekking worden genoemd, zijn wind, zon, drijvende zonnepanelen, geothermische warmte, warmtekrachtkoppeling en een valmeer van 10 vierkante kilometer met een diepte van 10 meter. Grotendeels bekende stof waarvoor nog een apart verkenningstraject loopt. Interessant wellicht is de suggestie om toch vooral te zoeken naar mogelijke koppelingen tussen de energieopgave en het enorme areaal aan ruimte dat beschikbaar is op dijken en langs wegen.

Op het gebied van recreatie en toerisme is het centrale verhaal dat het IJsselmeergebied veel te bieden heeft wat nu nog is verborgen of niet voldoende ontsloten. Leuke doelen voor dagtochten bijvoorbeeld zijn niet met elkaar verbonden tot aantrekkelijke routes. Deelnemers pleiten daarom voor meer slimme verbindingen en cross-overs, afgewisseld met sterke trekkers. Zo wordt het Nationaal park Nieuw Land als kans genoemd en ook een dependance van het Rijksmuseum aan de Markermeeroever. Het zijn slechts voorbeelden. Marktpartijen, maatschappelijke organisaties en regionale overheden zouden zich samen gebiedsbreed moeten buigen over de versterking van de recreatieve structuur omdat alleen met zo'n aanpak is te werken in de geest van de gebiedsagenda. De gebieds promotie waarvoor de provincies zich sterk kunnen maken, kan hier op inhaken. Ook hier klinkt de grote voorkeur voor behoud van diversiteit op de schaalgrootte van het hele gebied. Het IJsselmeer moet een sterk 'merk' zijn door een grote diversiteit aan producten.

De inbreng van de deelnemers maakt duidelijk dat veel moet worden gerealiseerd op het lokale niveau. Tegelijk bevestigen de aanbevelingen dat samenwerking op het hogere schaalniveau van het IJsselmeergebied nuttig en nodig is. Dan gaat het om de provincies onderling en om de samenwerking met het rijk, de gemeenten en de waterschappen. Met stip geldt dat voor de verkenning en besluitvorming over de energietransitie. De provincies bepalen de komende maanden welke andere opgaven ze in het IJsselmeergebied samen moeten oppakken. <<

‘Om in het gebiedsagendaproces goed te kunnen meedoen, is voor energie een verdiepingsslag nodig’

Tijdens de dialoogdag van 20 april was de verkenning van de mogelijke bijdrage van het IJsselmeergebied aan de energietransitie nog niet afgerond. Die verdiepingsslag, uitgevoerd door twee externe bureaus, is van cruciaal belang voor de dialoog.

INTERVIEW

Erik ten Elshof
senior beleidsmedewerker
bij het ministerie van EZ

goed onderbouwde en evenwichtige discussie over integrale concepten en mogelijke ontwikkelingsrichtingen. Eric Luiten (specialist erfgoed en ruimtelijke ordening in het College van rijksadviseurs. Red.) zei over die situatie in 2016: ‘Ik zie uitspraken met een hoog beweer niveau, maar met een laag bewijsniveau’. Daar konden we ons goed in herkennen en om die reden hebben we gezegd: willen we in het ontwikkelproces van de gebiedsagenda goed kunnen meedoen, dan is een verdiepingsslag nodig. In een verkenningstraject moeten we op het veld van

creatieve ideeën eerst het kaf van het koren scheiden door voor elke optie de feiten op tafel te krijgen, inclusief de inpasbaarheid in de omgeving, de bruikbaarheid van bestaande netwerken en de mogelijke relaties met andere gebruiksfuncties.’

Is het dan ook niet zaak dat alle partijen aan tafel een goed beeld hebben van hoe de landelijke energieopgave zich verhoudt tot wat de provincies kunnen besluiten?

Ten Elshof: ‘Je hoort inderdaad soms het verwijt dat de overheid geen duidelijk plan heeft en dat het daarom moeilijk is om mee te praten. Maar als er wél een concreet plan ligt, klinkt soms ook een bezwaar, namelijk dat men daar niet bij betrokken is geweest. Daar moet je dus de goede middenweg in vinden. Ik zou zeggen: kijk waar we nu politiek staan. Er is een duidelijke nationale energieopgave geformuleerd tot 2023. Hoe het daarna gaat, zit nog in een verkenningstraject en de afloop daarvan is in hoge mate afhankelijk van het nieuwe kabinet dat we krijgen. Wat we wél weten is dat Nederland zich heeft gecommitteerd aan Europese klimaat- en energiedoelen voor 2030, en aan de klimaatdoelen van Parijs voor 2050. De energietransitie die hieruit voortvloeit, zal zeer ingrijpend zijn. Gecombineerd met het huidige en toekomstige ruimtebeslag van andere functies, is dit een immens grote operatie. Dit vraagt om innovatief ruimtelijk ontwerpen en om ruimtelijke regie. Immers, op alle bestuurlijke niveaus moet de energietransitie worden geïntegreerd in ruimtelijk beleid en worden gecombineerd met andere maatschappelijke opgaven. We gaan nu voor het IJsselmeergebied die verkenning uitvoeren. Rijk en provincies trekken hierbij samen op, want de verschillende overheden zullen er met elkaar

moeten zien uit te komen hoe ze dat – elk vanuit de eigen rol en bevoegdheden – in een gemeenschappelijk open IJsselmeergebied invullen.

Zou het zover kunnen komen dat het rijk zelf de regie neemt, gezien de landelijke druk op het gebiedsproces?

Ten Elshof: ‘Formeel wel, maar ik wil eigenlijk een heel andere kant uit denken: niet in de sfeer van wel of niet een windpark, wel of niet een veld met drijvende zonnepanelen op het water. Ik vind dat je in de geest van de gebiedsagenda moet kijken naar ontwikkelrichtingen die uitgaan van de vraag hoe je een heel gebied in samenhang naar een hoger plan trekt. Bijvoorbeeld door voor de omgevingskwaliteit, ecologie, maar óók inclusief energiewinning, een meerwaarde te creëren. Hoe krijg je de partijen in en rond het gebied in een constructieveodus, waarbij het niet meer gaat om het afweigen van de effecten van één specifiek belang op de omgeving of op andere gebruikers, maar om de totale winst voor het hele gebied en zijn gebruikers. Die combinaties vinden, daar gaat het om. Vanuit een gedeelde visie op ontwikkelrichtingen kun je businesscases gaan ontwikkelen, hebben bestuurders een kader en hebben ontwerpers en projectontwikkelaars een duidelijke opdracht. Ik zie graag dat alle betrokken partijen in zo’n proces het spel meespelen. De voorlopige resultaten van een eerste sessie op 11 mei voor het parallelle energietraject geven mij veel vertrouwen dat dit goed gaat. Daar ging het niet alleen over wind, maar ook over de potenties van warmtewinning en -distributie. Op 15 juni is er een bijeenkomst in breder verband waarvoor de diverse gebruikerssectoren zijn uitgenodigd. Dan gaan we weer integreren, maar nu met meer kennis.’

‘Neem gerust de tijd voor het ontwerpend onderzoeken’

Het maken van een kaart wordt vaak gezien als een daad van planologen, die daarmee de koers lijken te bepalen. ‘Dat is een misverstand’, zegt Frits Palmboom, een van de deelnemers aan de 5e dialoog. ‘Visualisatie van maatregelen is juist een belangrijk middel om met elkaar in gesprek te komen.’ Dat zegt hij na deelname aan de workshops ecologie, biografie en energietransitie.

In het vervolg van de dialoog zouden wat hem betreft ook de andere thema’s op de kaart moeten. ‘Maak de Agenda alvast voorstelbaar. Dat is belangrijk voor het denkproces voorafgaand aan besluitvorming.’

INTERVIEW

Frits Palmboom,
hoogleraar Van Eesteren-
leerstoel, TU Delft

[De Van Eesterenleerstoel van de TU Delft is bedoeld als een denktank voor stedenbouw in relatie tot Deltalandschappen. Wat is uw betrokkenheid bij de Agenda IJsselmeergebied 2050?](#)

Palmboom: ‘Er is een indirecte relatie. De Van Eesterenleerstoel is een tijdelijke leerstoel die vier jaar geleden is opgericht

door de universiteit, de Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting, en het toenmalige Deltaprogramma IJsselmeergebied. De leerstoel is een soort denktank. Het IJsselmeergebied is meer dan de optelsom van sectorale technische opgaven. Het is een landschap dat je op een bepaalde manier ervaart. Ons onderzoek is een

Tien gouden regels IJsselmeergebied

- > Maak het ‘rondje IJsselmeer’ compleet
- > Benader de kust niet als lijn maar als zone
- > Respecteer de opeenvolging van baaien en kapen
- > Koester het verschil tussen de grillige en de strakke kusten
- > Verdedig de grootste open maten in het gebied
- > Intensiveer de verbindingen tussen land en water
- > Speel in op de diversiteit van het (onder)waterlandschap
- > Buit de diversiteit van het achterland uit
- > Verfijn het netwerk van verbindingen, te land en te water
- > Voeg een paar nieuwe krachtige trekkers/iconen toe

pleidooi om beter te kijken naar ruimtelijke kwaliteiten van het gebied. Daartoe zijn tien gouden ontwerperegels bedacht. Ze zijn bedoeld om mee te helpen sturen in het IJsselmeergebied. Vanuit die kenniscontext ben ik betrokken bij het IJsselmeergebied en de 5e gebiedsdialoog.’

[Worden de gouden ontwerperegels ook meegenomen in besluitvormingsprocessen over het IJsselmeer?](#)

‘Ik hoop het! Maar de toepassing moet breder zijn, je moet ze ook meenemen in planvormingsprocessen en kennisagenda’s. Voor mij maakte de vijfde dialoog weer duidelijk dat er enorm veel aan kennisontwikkeling wordt gedaan. Dat is goed, want het maakt dat de betrokken actoren zichtbaar worden voor elkaar, gevoel krijgen voor elkaars problematiek, en wellicht zelfs met elkaar in gesprek raken.’

[Wat is uw impressie van de 5e dialoog?](#)

‘Algemeen: goed bezocht, veel betrokkenheid en een positieve sfeer. Interessant

was dat er ook relatief nieuwe onderwerpen werden uitgediept, zoals de thema’s energietransitie en de biografie. Voor wat betreft de energietransitie lijkt de kennisontwikkeling nog aan het begin te staan, maar de biografie was een stuk verder. Er kwam echt nieuwe kennis op tafel in de vorm van een nieuw cultuurhistorisch verhaal, toegespitst op het IJsselmeer. Die kennis zou je als achtergrond moeten meegeven aan alle partijen die iets in het IJsselmeer willen gaan doen. Een soort algemene regels of richtlijnen.’

‘Of zulke ‘historische richtlijnen’ vergelijkbaar zouden zijn met de tien gouden ontwerperegels? Ja, dat denk ik wel. Ze hebben zeker met elkaar te maken. Neem bijvoorbeeld de grillige en de strakke kusten langs het IJsselmeer. Historici vertellen het verhaal over het ontstaan van de grillige kust, namelijk met schep en kruitwagens. Ontwerpers kijken vervolgens hoe je met dat gegeven rekening kunt houden in het ontwerpen van verdere dijkversterkingsmaatregelen.’

U zegt dat de kennisontwikkeling over de energietransitie nog aan het begin staat, maar ondertussen staat het IJsselmeer al redelijk vol met windmolens. Kunnen de tien gouden ontwerpregels nog wel verschil maken?

‘Het IJsselmeer is niet leeg, en we beginnen niet vanuit nul. Er staan windmolens, vuurtorens, dijken die ooit bedoeld waren voor een polder die er niet kwam, fabrieksschoorstenen: van alles. Het is dus een kwestie van bijsturen, dat heet adaptief ruimtelijk beleid. Dat er windmolens staan is een gegeven. De tien gouden regels zijn toepasbaar als het gaat over de vraag of er meer windmolens bij moeten komen, of over de vraag wat te doen als de molens zijn afgeschreven. Als je ze op termijn kunt weghalen, waar zou je dat het liefste doen?’

De 5e dialoog zit erop. Wat zou u de betrokken partijen willen meegeven?

‘Het leuke van de workshop ecologie was dat men ideeën over natuurmaatregelen al op de kaart durfde te zetten. Daardoor had de discussie meteen diepgang. Deelnemers dachten mee over nog slimmere oplossingen en over mogelijke combinaties van oplossingen. Vanuit mijn invalshoek pleit ik ervoor om niet alleen de natuurmaatregelen op de kaart te zetten, maar om ook de andere mogelijke maatregelen te visualiseren. Maak de toekomst voorstelbaar. Het hoe is net zo belangrijk als de discussie over wat en wie. Dat noemen we ‘ontwerpend onderzoeken’. Neem daar gerust de tijd voor en doe het in meerdere stappen, voordat de echte vraag aan de orde is: wat moet er gaan gebeuren en door wie?’

‘Maak de toekomst voorstelbaar’

Agenda IJsselmeergebied 2050: scope op gemeenschappelijk middelpunt

Na afloop van de 5e dialoog zien vertegenwoordigers van maatschappelijke belangenorganisaties vol verwachting uit naar de contouren van de interprovinciale agenda voor het IJsselmeergebied. Rita Braam, directeur coöperatie Gastvrije Randmeren, en Bart Fokkens, voorzitter Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied, leggen uit waarom juist die gezamenlijke governance zo belangrijk is.

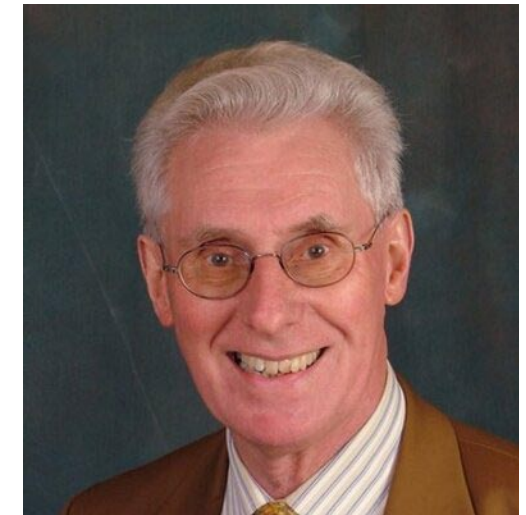
INTERVIEW

Rita Braam,
directeur coöperatie Gastvrije
Randmeren

Bart Fokkens, voorzitter
Regionaal Overlegorgaan
IJsselmeergebied

**‘Houd
de positieve
aandacht
vast!’**

Rita Braam: ‘Typerend van het IJsselmeergebied is dat het letterlijk aan de rand van zes provincies ligt. Daardoor kreeg het gebied tot nu toe niet de aandacht die het verdient, namelijk als gezamenlijk middelpunt in plaats van als vijf separate randgebieden.’

Coöperatie Gastvrije Randmeren

Braam spreekt uit ervaring. Als directeur van de gebiedscoöperatie Gastvrije Randmeren voert ze de publiek-private opdracht uit zoals geformuleerd na afloop van het IIVR, het Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (2001-2010). In de coöperatie Gastvrije Randmeren werken

zestien aangesloten gemeenten samen met diverse private ondernemers. Die zijn afkomstig uit de hoek van de waterrecreatie: vakantieparken, watersportbedrijven, culturele ondernemers. ‘We willen stappen zetten om van de Randmeren het meest veelzijdige vrijetijdsgebied van Nederland te maken. Daarvoor moet je afspraken kunnen maken met omliggende gebieden, bijvoorbeeld over het maaien van waterplanten. Dat kan alleen als de governance goed geregeld is.’

Braam volgt het proces van de Agenda IJsselmeergebied 2050 op de voet omdat ze veel overlap ziet met de aanpak in het

Randmerengebied. ‘Op dit moment hebben wij geen gelijkwaardige gesprekspartners in het Markermeer-IJmeergebied waarmee we kunnen samenwerken. Terwijl ook daar veel kansen liggen voor groenblauwe gebiedsontwikkeling. Er spelen dezelfde thema’s als bij ons: recreatie, energie, visserij. Het zou mooi zijn wanneer de governance, zoals we die nu in het Randmerengebied hebben, er ook voor de rest van het IJsselmeergebied komt.’

Waar zijn de andere gemeenten?

De rol van de gemeenten lijkt daarbij cruciaal. Die blijken tijdens de 5e dialoog echter nog nauwelijks betrokken bij de

Agenda. De vraag is: waar zijn de andere IJsselmeergemeenten? Braam: ‘Voordat lokale partijen zinvol kunnen participeren in de Agenda IJsselmeergebied 2050 is het belangrijk dat de provincies eerst de juiste kaders opstellen. Daarom is de interprovinciale agenda IJsselmeergebied zo belangrijk voor de rest van het proces.’ Braam verwacht dat er van die gezamenlijke provinciale agenda een vorm van sturing uitgaat, waardoor lokaal georiënteerde publieke en private stakeholders gericht in actie kunnen komen. Daarna is het een kwestie van doorpakken: ‘De gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 zijn een belangrijk moment om de

gemeenteraden en -colleges te betrekken bij de Agenda IJsselmeergebied 2050.'

Behoud van intrinsieke waarde

Ook Bart Fokkens, voorzitter van het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied, verwacht veel van de interprovinciale agenda: 'Om de juiste prioriteiten te kunnen stellen moeten er keuzes worden gemaakt in het economische gebruik van het gebied. Dat in principe alles overal mag, wil nog niet zeggen dat alles overal kan. De vraag is nu dus: hoe komen partijen samen tot leidende principes om de juiste politieke keuzes te maken?'

Daarin voorziet Fokkens een voortrekkersrol voor de interprovinciale agenda: 'Die agenda dient gebaseerd te zijn op heldere, transparante politieke keuzes. Behoud en ontwikkeling van natuur, landschap en ruimtelijke kwaliteit dienen daarbij prioriteit te hebben. Juist ook qua financiering.'

Als voorzitter van het ROIJ staat Fokkens aan de lat om plannen voor het IJsselmeergebied zo goed mogelijk te delen en af te stemmen met maatschappelijke organisaties die bij het gebied betrokken zijn. Wie zijn dat? Denk aan de Vissersbond, Natuurmonumenten, PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland, ANWB, Kamer van Koophandel Noordwest-Holland, Nederlandse Windenergie Associatie, Recron, Boskalis, Vogelbescherming, NUON, LTO, Staatsbosbeheer, Stichting Waterrecreatie IJsselmeer en Randmeren en de Nederlandse Vereniging van Zandwinners. 'Het uitgangspunt van het ROIJ is integraliteit. We kijken naar het algemeen belang en stijgen boven de betrokken partijen uit. Voor het behoud van de intrinsieke waarde van het gebied.'

Wie betaalt, bepaalt

Het ROIJ was destijds ook betrokken bij de ontwikkeling van het Deltaprogramma voor het IJsselmeergebied, en nu dus bij de Agenda IJsselmeergebied 2050. Wat verwacht Fokkens van het vervolg? 'Het rijk heeft het initiatief genomen tot een gebiedsagenda, en dat biedt kansen voor positieve ontwikkeling. Maar betrokken partijen zijn zelf verantwoordelijk om die kans te pakken. Dat begint met een blijvende en actieve participatie in het proces.'

Fokkens verwacht dat er de komende tijd zwaar geïnvesteerd gaat worden in het gebied. 'Alle partijen staan daarvoor aan de lat: niet alleen de overheid, maar ook het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.'

Om te voorkomen dat mooie plannen straks stranden als het op de financiering aankomt, pleit hij meteen voor meer aandacht voor het economische beleid van het IJsselmeergebied. Ook vanuit een meer praktisch perspectief: 'Bedenk dat iedere nieuwe functie in het gebied straks

vraagt om aanpassing van het operationele (water)beheer. Dat betekent dat er ook een nieuwe beheeragenda moet worden gemaakt, in samenhang met de gebruiksagenda.'

Hoe verder?

Rita Braam en Bart Fokkens zijn blij met de voortvarendheid van het proces rond de Agenda IJsselmeergebied 2050 tot nu toe. Hun gezamenlijke boodschap aan alle betrokkenen: 'Houd de positieve aandacht vast!'

